

ВІЙСЬКОВІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-5-69-7>

УДК 355.541.2

Бородін С.В., Атаманенко І.О., Мартинов І.В.
Національна академія Національної гвардії України

ПРОФЕСІЙНА ТА ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА БІЙЦЯ ЯК ФАКТОР УСПІШНОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ВЛУЧНОГО ПОСТРІЛУ ТА ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОГО ЗАВДАННЯ В ЦІЛОМУ

Анотація. У статті розглянуті психологічні дії, рухомі навички, шкала психологічної готовності, час на звикання до зброї, використання зброї при роботі самостійно та в складі бойових груп. Все це як фактори успішності виконання влучного пострілу та як правило успішного виконання бойового завдання в цілому. Проведено аналіз, щодо ефективного та якісного використання часу при відпрацюванні практичних дій особового складу на польових виходах та заняттях. Надано пропозиції (рекомендації) по підвищенню ефективності використання, як матеріально-технічних засобів так і методів навчання вогневій підготовці військовослужбовців, з урахуванням тих недоліків та помилок, які існують на теперішній час. Запропоновано шляхи підвищення ефективності психологічної підготовки особистості майбутнього офіцера (бійця) до бойової стрільби (застосування зброї на поразку) та здійснення влучного пострілу в бойових умовах та під час виконання завдань в зоні ООС далі – (операції об'єднаних сил).

Ключові слова: вогнева підготовка, психологічна готовність, влучність пострілу, бойова група, рухомі навички, стрілець, зброя.

Borodin Sergey, Atamanenko Igor, Martynov Igor
National Academy of the National Guard of Ukraine

PROFESSIONAL AND PSYCHOLOGICAL TRAINING OF THE PERSON AS A FACTOR OF SUCCESSFUL LIFESTYLE IMPLEMENTATION AND IMPLEMENTATION BUSINESS-BASIC TASK IN A TOTAL

Summary. The article deals with psychological actions, moving skills, the scale of psychological readiness, time to get used to weapons, the use of weapons when working independently and in the composition of combat groups. All this is a factor in the success of an accurate shot and, as a rule, a successful accomplishment of the combat task in general. An analysis was conducted on the effective and qualitative use of time in the development of practical actions of personnel on field outputs and occupations. The suggestions (recommendations) for improving the efficiency of use of both material and technical means and training methods for fire service training of soldiers are given, taking into account those shortcomings and mistakes that exist at the present time. The ways of increasing the effectiveness of preparing the personality of a future officer (a fighter) for firing (the use of weapons for defeat) and performing an accurate shot in combat conditions and during tasks in the zone of the EOS further (- operations of the united forces) are proposed. The level of successful training of fighters to firearms can be increased on the basis of the targeted influence of the system of psychological and pedagogical activities, in which the dominant conditions should be: mastering the methods of training based on actualization of the need to visualize the trajectory of aiming and creating an optimal action, assimilation of self-control methods, self-regulation in conditions of a specially created training program taking into account the psychological factors of the success of shooting. When conducting training on fire training, the main focus should be not only on the results of shooting, but on improving the aiming on the basis of the transfer of a conscious visualized individual trajectory of aiming with a further reduction of time for the task to the level of automatism. In this regard, it is clear that the increase in the effectiveness of training on fire training is possible when assimilated by the shooters of this psychological component of the training method of fighters.

Keywords: fire training, psychological readiness, shotgun accuracy, combat group, moving skills, shooter, weapons.

Постановка проблеми. Здійснення влучного пострілу – основний спосіб знищення противника в бою. Успішне виконання завдання досягається своєчасною розвідкою цілей, здійсненням влучного пострілу (черги), що виконані раптово з максимальною інтенсивністю. В основі майстерної роботи по здійсненню прицільного пострілу лежать підготовка зброї, особиста підготовка військовослужбовця, його психологічна готовність до застосування зброї на поразку. Крім того, слід зауважити, про взаємовідносини в колективі, якщо мова йде про роботу в бойових двійках-трійках, бо саме вони можуть зіграти

основну роль при виконанні завдань поставлених перед групою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що більшість праць, присвячених проблемі результативності виконання влучного пострілу, відноситься до проблем теорії та методики фізичного виховання. Разом з тим, вогнева підготовка в навчальній програмі майбутніх офіцерів (бійців) передбачає необхідність дослідження психологічних особливостей тих, хто стріляє [7]. Показано, що процес формування психологічної готовності до застосування табельної вогнепальної зброї залежить від індивідуально-психологічних

якостей особистості та визначається рівнем успішності в стрільбі (М.О. Чміль). При цьому психологічна готовність як фактор виконання влучного пострілу досі не досліджувалось. У зв'язку з даною темою в науковій літературі розглядається поняття «стан психологічної готовності» як у загально-теоретичному, так і в прикладному плані зробили М.І. Виноградова, В.О. Гаспарян, Г.М. Газаєва, В.Є. Єфімов, Є.П. Ільїн, Є.Г. Козлов, Н.Д. Левітов, Б.Ф. Ломов, О.Р. Лурія, М.О. Чміль, Б.І. Фурманець та ін. Автори по-різному визначають і співвідносять категорії «психологічна готовність», «мобілізованість», «боездатність», «настроєність», «стійкість» тощо. Здебільшого вчені підкреслюють, що готовність – це стан, який характеризується динамічною концентрацією внутрішніх сил людини, що дозволяє їй доцільно регулювати свою діяльність. Проте проблема підготовки бійця, зокрема успішність виконання влучного пострілу у процесуальному аспекті не може бути вичерпана поняттям готовності.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Не розглянуті проблемні питання щодо психологічної стійкості та напруги особистості під час здійснення влучного пострілу на поразку противника та варіанти підготовки які б дали змогу проводити польові виходи (довготривалі заняття) з максимально ефективним використанням часу.

Мета статті. Надати поняття та методи, щодо підготовки бійців в прикладці зброї і здійсненні влучного пострілу в бойових умовах, зниження психологічної напруги, використання зброї при роботі самостійно та в складі бойових груп, а також для якісного використання часу при відпрацюванні практичних дій особового складу на польових виходах та заняттях.

Виклад основного матеріалу. Досвід ведення бойових дій показує, що при виконанні бойових завдань із застосуванням зброї на поразку, навіть якісно підготовлені бійці під час роботи зі зброєю, допускають перевитрату боеприпасів необхідних для виконання завдання. Кількість промахів значно перевищує кількість попадань, не дивлячись на те, що стрільба велась з п'ятнадцяти метрів та менше, а в деяких випадках – менше, ніж три метра. Слід зазначити й те, що дуже мало підтвердженої інформації про поразку противника на відстанях від 60 метрів та далі. Під час раптової сутички, бійці допускали промахи по повністю видимій та нерухомій цілі незалежно від способу стрільби – з ходу чи із засідки. Результати були майже однакові – на шість пострілів п'ять промахів, при цьому кулі, як правило, випущено вище цілі.

Необхідно зазначити, що стрільці, впевнено виконуючі на стрільбищі вправи на «відмінно», зазвичай в реальному бою не можуть вразити ціль (противника) на коротких відстанях.

Психологічна напруга – основна проблема промахів, як підготовлених бійців, так і тих, хто має посередню підготовку. Неточна стрільба обумовлена поспіхом та збудженням бійця.

Загальновідомо, що людська психіка зазнає в бою численних змін, проте, мало хто уявляє собі, наскільки вони глибокі і руйнівні. За статистичними даними тільки 25% бійців використовують отримані в результаті попереднього навчання

практичні (технічні) навички в реальних бойових умовах. У бою психіка людини змінюється, немов під впливом потужного наркотичного засобу.

Змінюється абсолютно все – сприйняття інформації, механізм прийняття рішень, чутливість до болю. Виникає «конвульсивна» хватка зброї. З'являється так званий «тунельний зір» – борець сприймає як джерело безпосередньої небезпеки тільки противника, він не в змозі вловити і зрозуміти будь-яку іншу інформацію.

Пригнічується діяльність лівої півкулі головного мозку, відповідальної за абстрактно-логічне мислення. Людина стає не в змозі адекватно оцінити ситуацію і її розвиток, усвідомлено застосувати отримані в результаті навчання навички.

Отже, єдиний вихід – застосовувати практичні (технічні) навички без участі свідомості. Робота зі зброєю (прикладка, дихання, прицілювання, натискання на хвіст спускового гачка) повинна стати автоматичною реакцією психіки бійця на зміну ситуації. Для цього робота зі зброєю по здійсненню пострілу повинна стати руховим навиком.

Дослідним шляхом встановлено, що для перетворення будь-якої дії в рухому навик, необхідно виконати його 5000-8000 раз. Ця ідея не нова. Ще на початку ХХ століття родоначальники вітчизняної військової психології писали, що основою бойової підготовки особового складу повинен бути принцип автоматизму. Але насправді ця ідея реалізується на практиці тільки в спецпідрозділах, де відверто манкірують статuti і настанови.

В основу систем бойової стрільби закладено прагнення не долати природні інстинкти людини, що знаходиться в небезпеці, а використовувати їх для підвищення ефективності дій бійця.

Основним є принцип уніфікації навчання. На тренуваннях потрібно робити тільки те, що стане в нагоді в стресових умовах реального бою. Треба уникати того, що може сприяти засвоєнню неправильних рухових стереотипів. Не слід відпрацьовувати кілька різних варіантів дій, як реакцію на одну і ту ж зміну ситуації. Під вогнем противника буде не до того, щоб вибирати з декількох варіантів оптимальний, а секунди, витрачені на прийняття рішення, можуть стати фатальними.

Не варто вносити будь-які зміни в звичне спорядження і зброю, його стан і способи носіння. Наприклад, категорично не рекомендується вдень тримати пістолет в набедреній (поясній), а ввечері в наплічній (набедреній) кобурі; вдома тримати пістолет з порожнім патронником (розрядженим), а на вулиці носити зброю з патроном в стволі (зарядженим). Це може привести до пошуку (в бою!) пістолета там, де його немає, або намагатися зарядити пістолет, із увімкненим запобіжником.

І не сподівайтесь, що в стресовій ситуації ви зможете збагнути, що відбувається! У реальному бою не до того, щоб виконувати будь-які дії свідомо. Борець робить тільки те, що встиг відпрацювати на тренуваннях до повного автоматизму.

Хороші результати дає застосування основ самонавіювання (мотивації). Важлива особливість – вживана формула повинна бути неодмінно позитивною. Ви говорите собі «я роблю (що-небудь)» – навіть якщо поки не вдається правильно виконати який-небудь прийом. Ні в якому разі не можна застосовувати негативні формули типу «Я не смикаю спусковий гачок».

З психологічним аспектом тісно пов'язана проблема готовності до сутички з противником. Дійсно, людина не в змозі постійно знаходитися в готовності «стану тислого пружини». З іншого боку, раптовий напад дає ворогу великі переваги. Таким чином, зміна рівня бойової готовності повинна стати несвідомою реакцією бійця на зміни навколишнього оточення [8, с. 380–384].

Існує колірний шкала для позначення послідовних ступенів підвищення рівня бойової готовності.

Білий – нижчий рівень бойової готовності. Ви повністю розслаблені і не звертаєте уваги на навколишнє оточення.

Жовтий – ви перебуваєте в обстановці можливого виникнення загрози. Ви розслаблені, однак уважно спостерігаєте за навколишнім оточенням.

Помаранчевий – ви помітили об'єкт, який, можливо, представляє небезпеку. Ви починаєте складати план можливих дій при виникненні загрози з боку об'єкту, уважно відстежуючи його дії.

Червоний – сигналом до переходу в «червоний» стан, зазвичай служить якась агресивна дія підозрілого об'єкту. Тепер ви переконані в його ворожості. Можливо, ситуація вимагатиме застосування зброї, і всі системи вашого організму приходять в стан бойової готовності.

План дій уже складено, і зараз ви чекаєте сигналу, який дасть вам право застосувати зброю, наприклад, поява озброєного противника. Дуже важливо заздалегідь визначити для себе цей сигнал («пускову кнопку» реакції), щоб позбавити себе від необхідності приймати рішення в момент атаки противника.

Все це – психологічні основи, які мають бути реалізовані на практиці.

Отримані автомати приводяться до «нормального бою». З цього моменту вони в кімнату зберігання зброї не здаються. Зброя цілодобово знаходиться при бійці (краще відпрацьовувати під час проведення польових виходів). Це необхідно сприймати буквально – або автомат не випускається з рук, або носить в положенні «на ремінь». Мета – борець повинен звикнути до зброї, як до частини свого тіла, вона не повинна йому заважати ні за яких випадків повсякденної діяльності.

Контроль розрядженості зброї – постійний. У польових умовах це може відбуватися таким чином: бійці стають в коло, щоб кожен міг контролювати інших. Автомати при цьому спрямовані стволом вгору. Потім всі синхронно кілька разів відводять назад затворні рами, натискають на спуск і ставлять зброю на запобіжник (вмикають запобіжник). Всі спроби «пограти у війну» повинні каратися самим найжорстокішим методом. Це важко, але – можливо. Носіння в положенні, зручному для стрільби, заміна магазину, щоденне чищення і змащування, розбирання та збирання – все це повинно бути на рівні підсвідомості, як маніпуляції з ложкою-виделкою. Борець повинен щодня, по кілька сотень разів, прикладати автомат до плеча з наведенням на ціль. Спочатку він правильно прикладається, щоб затильник прикладу точно потрапив в виїмку плеча, щочка торкалася приклада, цілик і мушка були рівно суміщені (відпрацьована рівна мушка).

Особливу увагу необхідно звертати на правильну стійку: ноги – на ширину плечей, праве плече піднесено, плечовий пояс напружений,

корпус в півоберта до цілі і злегка нахилений вперед. У цьому положенні потрібно перебувати по кілька хвилин, щоб м'язи «запам'ятали» стан (виконану дію).

Коли стійка відпрацьована, вибирається ціль (будь-яка точка в просторі на одному рівні зі стрільцем), закриваються очі, зброя плавно скидається (виконується прикладка зброї) в напрямку цілі. У момент доторкання зброї до плеча натискається спусковий гачок і відкривається праве око. «Рівна» мушка повинна «тримати» ціль. Цей рух необхідно поступово прискорювати, дотримуючись при цьому плавності відпрацювання.

Як правило, через три-чотири дні постійних вправ цілик і мушка надійно «тримають» ціль, а часу на «постріл» витрачається не більше 0,5 секунди.

Поступово вправа ускладнюється: ціль тепер знаходиться на різних висотах – зліва, справа і позаду. Як тільки очі впіймали ціль, вони тут же закриваються, корпус повертається, автомат скидається і так далі. Від повільного – до швидкого. Способи розвороту для кожного бійця індивідуальні, кому як зручно.

Вправа, як правило, відпрацьовується під час «типових ситуацій» в повсякденному житті. Також «холоста стрільба» відпрацьовується і в русі. Головна вимога рух не повинен припинятися ні на мить. Ніяких, навіть самих коротких зупинок.

Ускладнюється ця вправа шляхом підключення акробатики: перекиди, перекати. Кожен рух має бути плавним, стрільба не повинна його зупиняти. Якщо вас хтось взяв на приціл, то найменша зупинка – стовідсоткова смерть. Безперервність руху дає шанс, а точна стрільба цей шанс збільшує.

Після кожного етапу бажано провести практичну стрільбу. При цьому багато стріляти не потрібно: 15-20 пострілів одиночним вогнем цілком достатньо для закріплення навичок.

Мішені, величиною не більше футбольного м'яча, встановлюються на різних відстанях – від 15 до 150 метрів. Стрільба по них спочатку ведеться трасуючими кулями, щоб кожен бачив траєкторію польоту кулі, її висоту. Він повинен автоматично, на око визначати відстань до цілі і «бачити» точку прицілювання – в залежності від відстані.

Мова про виставлення прицілу (робота з прицільною планкою) не йде, тому що під час швидкоплинного бою ніхто на цілик просто не дивиться, а можливості правильно прицілитися противник, як правило, не дає.

Всі ці етапи необхідно відпрацьовувати, за п'ятнадцять-двадцять днів, так як процес не повинен перериватися ні на хвилину. При цьому не заважати дотриманню розпорядку дня. Всі планові заняття не заважають, а навпаки, допомагають швидкому придбанню і закріпленню навичок поведіння зі зброєю на підсвідомому, м'язовому рівні.

Наступним і більш складним етапом є вогневе злагодження груп. Крім усього іншого, це ще й дуже ризикований захід, тому що можливі випадкові попадання по своїх, несподівані рикошети.

Щоб цього не допустити, потрібно відпрацьовувати питання взаємодії групи до повного автоматизму. Тренування проводити до «сьомого поту», поки бійці не почнуть відчувати один од-

ного буквально шкірою, при цьому не окликаючи товариша і не оглядаючись на нього.

Всі типові побудови групи, варіанти дії в тій чи іншій ситуації повинні бути відпрацьовані до повного автоматизму. Це складно, але цілком досяжно. Від рівня підготовки бійців залежить багато життів – в тому числі, і їх власні. Десь приблизно через місяць з початку навчань, можна домогтися нормального маневрування групи, досить непоганої стрільби (80-90% пострілів потрапляють у ціль), разів три сходити на «бойові» виходи – адже в умовах війни ніхто не дасть можливості цілий місяць відсиджуватися в таборі [6, с. 55–59].

Тепер настає найскладніший етап навчання. А саме: навчити людей не стріляти. Особистий досвід викладачів показує, що це найскладніше з усього вищевикладеного. Особливо важливо це вміння для розвідувальних підрозділів.

Звичайно, про завдання типу «знайти і знищити» мова не йде. У таких випадках, природно, розвідник повинен діяти рішуче, зухвало, творчо – і якщо вже доводиться стріляти, то робити це швидше і точніше противника.

Але потрібно пам'ятати, що розвідник – не піхотинець. У нього немає з собою ящиків з патронами, гранатами. Все що є – носимий боекомплект. Значить, потрібно витратити боеприпаси доцільно. Досвід показує, що найоптимальніший режим вогню, за рідкісним винятком, – одиночний, по два постріли за один раз.

Висновки і пропозиції. Розглянуті варіанти підготовки нададуть змогу проводити польові виходи (довготривалі заняття) з максимально ефективним використанням часу. При проведенні польових занять керівники зможуть уточнювати (ускладнювати або полегшувати) питання підготовки на основі наданої інформації та власного досвіду або досвіду бойових товаришів, та виходячи з вище викладеного, ми вважаємо, що:

1. Аналіз процесу підготовки бійців з стрільби з вогнепальної зброї показав, що засоби та методи існуючої психологічної підготовки майбутніх

військовослужбовців не достатньо ефективними і вимагають удосконалення. Відсутність психологічних досліджень з проблеми формування успішності майбутніх бійців у віковому та педагогічному аспекті до застосування вогнепальної зброї зменшує ефективність проведення з ними занять з вогневої підготовки.

2. Ефективність розвитку успішності застосування вогнепальної зброї залежить як від інтенсивності прояву мотиваційного, емоційного, інтелектуального компонентів та рівня, особистісної тривожності і сили нервової системи, так й від розвитку емоційно-вольової сфери особистості та актуалізації візуального мислення в процесі доведення стрільби до автоматизму.

3. Рівень успішності підготовки бійців до стрільби з вогнепальної зброї можливо підвищити на основі цілеспрямованого впливу системи психолого-педагогічних заходів, в яких домінуючими умовами мають бути: засвоєння прийомів тренувань на основі актуалізації необхідності візуалізації траєкторії прицілювання та створення образу оптимальної дії, засвоєння методів самоконтролю, саморегуляції в умовах спеціально створеної програми навчання з урахуванням психологічних чинників успішності стрільби.

4. При проведенні занять з вогневої підготовки основну увагу слід зосередити не тільки на результататах стрільби, скільки на вдосконаленні прицілювання на основі переносу усвідомленої візуалізованої індивідуальної траєкторії прицілювання при подальшому скороченні часу на виконання завдання до рівня автоматизму. У зв'язку з цим, зрозуміло, що підвищення ефективності навчань з вогневої підготовки можливо при засвоєнні керівниками стрільби даної психологічної складової методики підготовки бійців.

Таким чином, буде підвищено ефективність виконання бойових (службово-бойових) завдань, влучність та точність стрільби на поразку з найменшим використанням боеприпасів в найкоротший строк, а також зменшено психологічний вплив в бар'єрі – прикладка зброї-постріл-ціль.

Список літератури:

1. «Курс стрільби із стрілецької зброї та озброєння бойових машин Національної гвардії України»: Наказ командувача Національної гвардії України № 727 від 28.10.2016 року.
2. Гунченко Ю.О. Метод прискореної підготовки фахівців спецпідрозділів в навчально-тренувальному центрі. *Вісник інженерної академії України*. 2012. № 3–4. С. 55–59.
3. Єманов В.В., Пістряк П.В., Мокреєв В.І., Бородин С.В. Методика підготовки та проведення бойових стрільб взводів, відділень (екіпажів бойових машин) у підрозділах Національної гвардії України: навчально-методичний посібник. Харків: НАНГУ, 2016. 60 с.
4. Лавніченко О.В., Черніченко Ю.М., Задирака В.В. Методика вогневої підготовки: навчально-методичний посібник. Харків: ВІ ВВ МВСУ, 2005.
5. Пістряк П.В., Самсонов Ю.В., Муленко О.О. Вогнева підготовка: навчальний посібник. Харків: НАНГУ, 2016. 65 с.
6. Пістряк П.В., Торяник Д.О., Корнієнко О.В., Мокреєв В.І. Стрілецька зброя та вогнева підготовка. Експлуатація стрілецької зброї та засобів ближнього бою: навчальний посібник. Харків: НАНГУ, 2018. Ч. 2. 36 с.
7. Чміль М.О. Формування психологічної готовності працівників органів внутрішніх справ до застосування табельної вогнепальної зброї: Автореф. канд. дис. психол. наук, 19.00.06. – юридична психологія. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2007. 21 с.

References:

1. «Shooting range from small arms and weapons of the National Guard of Ukraine military vehicles»: Order of the Commander of the National Guard of Ukraine № 727 (accessed 28 october 2016).
2. Hunchenko Yu.O. (2012). Metod pryskorenoi pidhotovky fakhivtsiv spetspidrozdiliv v navchalno-treनुvalnomu tsentri. [Method of accelerated training of specialists of special units in the training center]. *Bulletin of the Engineering Academy of Ukraine*, no. 3–4, pp. 55–59.
3. Yemanov V.V., Pistriak P.V., Mokreiev V.I., Borodin S.V. (2016). Metodyka pidhotovky ta provedennia boiovykh strilb v zvodiv, viddilenn (ekipazhiv boiovykh mashyn) u pidrozdilakh Natsionalnoi hvardii Ukrainy [Method of

- preparation and conduct of archery of platoons, departments (crews of combat vehicles) in units of the National Guard of Ukraine. Educational and methodical manual]. Kharkiv : National Academy of National Guard of Ukraine.
4. Lavnichenko O.V., Chernichenko Yu.M., Zadyraka V.V. (2005). *Metodyka vohnevoi pidhotovky : navchalno-metodychniy posibnyk* [The method of fire training : educational and methodical manual]. Kharkiv : Military Institute of the Internal Troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.
 5. Pistryak P.V., Samsonov Yu.V., Mulyenko O.O. (2016). *Vohneva pidhotovka : navchalniy posibnyk* [Fire training : educational manual]. Kharkiv : National Academy of National Guard of Ukraine.
 6. Pistryak P.V., Toryanyk D.O., Korniyenko O.V., Mokreyev V.I. (2018). *Strilets'ka zbroya ta vohneva pidhotovka. Ekspluatatsiya strilets'koyi zbroyi ta zasobiv blyzhn'oho boyu : navchalniy posibnyk* [Rifle weapons and fire training. Operation of small arms and melee weapons : educational manual]. Kharkiv : National Academy of National Guard of Ukraine.
 7. Chmil' M.O. (2007). *Formuvannya psikhologichnoyi hotovnosti pratsivnykiv orhaniv vnutrishnikh sprav do zastosuvannya tabel'noyi vohnepal'noyi zbroyi* [Formation of psychological readiness of officers of internal affairs bodies to the use of the standard firearms]. Avtoref. kand. dys. psikhol. nauk, 19.00.06. – yurydychna psikhologhiya. Kharkiv : Kharkiv National University of Internal Affairs.